

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2020 / Vol. XXXIX / 1 / 47-61
Pregledni naučni rad
Primljeno: 19. februara 2020. godine
Prihvaćeno: 13. aprila 2020. godine
UDK: 316.723:613.83-056.83
316.64-056.83
343.976

KULTURA DROGA*

Olivera Pavićević*

Ljeposava Ilijić*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Predmet ovog rada se odnosi na pitanje šta predstavlja kultura droge danas? Premda se ona pojavljuje kao podkultura u odnosu na dominantnu kulturu, u radu će se označavati kao kultura droge, kao izdvojeni kulturni fenomen sa specifičnom formom i sadržajem. Istraživanje kulture droge ima za cilj da razume kulturna značenja i razvije kulturnu kompetenciju kao istraživački pristup i postupak koji sagledava kvalitativnu dimenziju (zlo)upotrebe psihoaktivnih supstanci. Kulturna kompetencija čini deo istraživačko-terapeutskog pristupa u tretiraju zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Ona se ostvaruje kroz uvažavanje različitosti kao karakteristike međukulturnih situacija (socio-ekonomskih, etničkih, rasnih, rodnih, geografskih, seksualnih i na kraju konzumentskih). Kulturna kompetencija predstavlja i razvija sposobnost da se upoznaju, razumeju i poštuju uverenja pojedinaca koji učestvuju u tretmanu (kako davaoci, tako i primaoci). Kulturna kompetencija je dinamičan, trajan i razvojni proces koji zahteva dugoročnu posvećenost i postiže se vremenom (SAMSHA, 2014). Razumevanje konzumerskih kulturnih praksi zasniva se na saznanjima o socio-kulturnim svojstvima i značenjima tih praksi i mogućnosti da se na osnovu tih saznanja pristupa preventivi, terapiji i rehabilitaciji.

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnost socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS

* E - mail: oliverapavicevic4@gmail.com

* E - mail: lelalela_bgd@yahoo.com

*KLJUČNE REČI: Psihoaktivne supstance / dominantna kultura /
kultura droga / kulturna kompetencija*

UVOD

Istorijski, društveni i kulturni aspekti (zlo)upotrebe psihoaktivnih supstanci čine specifično polje kvalitativnih istraživanja ovog fenomena. Ona su usmerena na društveni i kulturni kontekst korišćenja droge, kao i na relaciju između društvene strukture, dominantne kulture i specifičnih kulturnih praksi povezanih sa prodajom i upotrebom različitih droga. Odnos između dominantne, preovlađujuće kulture i podkulture droge ima međusobno uslovljenu dinamiku, te se refleksija promena koje se odvijaju u društvenoj strukturi i društvenim odnosima očituje i kroz veoma brze promene u kulturi droge.

Antropološki uvidi u društvenu istoriju upotrebe droga sežu do njene magijske, ritualne i tradicijske uloge u drevnim i plemenskim društvima Južne Amerike, Azije, Pacifičkih ostrva i centralne Afrike (Blum, 1969; Gossop, 1987/1975; Rubin, 1975; Chopra, 1965). Spiritualna i prosocijalna svojstva korišćenja droga činila su deo društveno odobrene i kontrolisane kulturne prakse. Kulturno sankcionisana upotreba droga je služila kao sredstvo povezivanja sa prirodom, rešavanja plemenskih problema i održavanja unutargupnog poretka i kohezije. Jedna od glavnih razlika između upotrebe droga u drevnim plemenskim društvima i modernom društvu jeste društveni status upotrebe droga – od društvene prihvaćenosti i odobravanja, u prvom, do neodobravanja i sankcionisanja u drugom. Odobravanje/kontrola nasuprot neodobravanju/kažnjavanju, kao temeljna razlika u odnosu na korišćenje psihoaktivnih supstanci u drevnom i modernom društvu, problematizuje se u postmodernom društvu otvaranjem nove perspektive liberalizacije i normalizacije psihoaktivnih supstanci.

Socio-kulturni status i značenje upotrebe droga navodi na razmišljanje o postojanju kontinuiteta potreba i funkcija koje je droga zadovoljavala kao obredna i prihvaćena socijalna praksa (incijacija u zrelo doba, potreba za zblizavanjem, unutar-gupna kohezija, statusno potvrđivanje, relaksacija, spiritualno otvaranje) - o kontinuitetu koji te potrebe i funkcije čini aktuelnim i danas. Međutim, one se pojavljuju u okolnostima antagonističkog, ali promenljivog odnosa normativne društvene prakse koja odbacuje i sankcioniše upotrebu droga, uz istovremeno izuzetno rasprostiranje, kako korišćenja droge, tako i shodnih podklutura droge. Rasvetljavajući ovaj fenomen, suočavamo se sa veoma dinamičnim odnosom između dominantne kulture i podkulture droge, čiji se sadržaji međusobno prepliću preko omladinskih podkultura i industrije zabave, odašiljući dvosmislene poruke o poželjnosti i nepoželjnosti konzumiranja droge.

Predmet ovog rada se odnosi na pitanje šta predstavlja kultura droge danas? Premda se ona pojavljuje kao podkultura u odnosu na dominantnu kulturu, u radu će se označavati kao kultura droge, kao izdvojeni kulturni fenomen sa specifičnom formom i sadržajem. Istraživanje kulture droge ima za cilj da razume kulturna

značenja i razvije kulturnu kompetenciju kao istraživački pristup i postupak koji sagledava kvalitativnu dimenziju (zlo)upotrebe psihoaktivnih supstanci. Kulturna kompetencija čini deo istraživačko-terapeutskog pristupa u tretiraju zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Ona se ostvaruje kroz uvažavanje različitosti kao karakteristike međukulturnih situacija (socio-ekonomskih, etničkih, rasnih, rodnih, geografskih, seksualnih i na kraju konzumentskih). Kulturna kompetencija predstavlja i razvija sposobnost da se upoznaju, razumeju i poštuju uverenja pojedinaca koji učestvuju u tretmanu (kako davaoci, tako i primaoci). Kulturna kompetencija je dinamičan, trajan i razvojni proces koji zahteva dugoročnu posvećenost i postiže se vremenom (SAMSHA, 2014). Razumevanje konzumerskih kulturnih praksi zasniva se na saznanjima o socio-kulturnim svojstvima i značenjima tih praksi i mogućnosti da se na osnovu tih saznanja delotvornije pristupa preventivnom i terapijskom delovanju i rehabilitaciji zavisnika.

1. KULTURA DROGE I KULTURNA KOMPETENCIJA

Razvijanje kulturne kompetencije kao centralne teme TIP-a (*Treatment Improvement Protocol*, SAMSHA, 2014), s početka je bilo fokusirano na upoznavanje sa kulturama zasnovanim na etničkoj, rasnoj, jezičkoj i nacionalnoj pripadnosti kao glavnim kulturnim snagama koje oblikuju život i poglede pojedinaca. Međutim, istraživanja su se okrenula i drugim vrstama podkulturnih grupa koje su organizovane oko zajedničkih vrednosti, verovanja, običaja, i tema. U tom smislu, kultura droge se odnosi na pravila, rituale i običaje povezane sa konzumiranjem određene droge. Ona uključuje manirizam, terminologiju, etiketu konzumenta i grupne preferencije, uključujući životni stil, uzrast i seksualne orijentacije. Literatura koja se bavi ovom oblašću je znatno ograničena, premda je poznato da kultura droga ima svoju istoriju, ima zajedničke vrednosti, običaje i tradicije, kao i rituale i ponašanja koji se razvijaju i menjaju tokom vremena.

Za većinu klijenata koji se leče od poremećaja zloupotrebe supstanci, kultura droga će verovatno uticati na upotrebu supstanci kao i na njihov oporavak (SAMSHA, 2014). Pripadnici kulture droga često dele slične načine oblačenja, obrasce socijalizacije, jezik, umetničko izražavanje, stil komunikacije (SAMSHA, 2014). Neki čak, razvijaju i socijalnu hijerarhiju koja različitim pripadnicima te kulture daje različiti status na osnovu njihovih uloga u kulturi droge (Jenkot, 2008). Kultura droge je u izvesnoj meri lokalizovana, ona postoji izvan matičnog društva, ali je u stalnom saodnošenju sa strukturnim, institucionalnim i kulturnim promenama koje se u njemu dešavaju. Kultura droge se neprekidno deli, grana i menja trenutni status na osnovu upotrebe supstance (McCoy i sar., 2005; Pierce, 1999; Spunt, 2003; Reynolds, 1998), različitih lokaliteta (Office of Applied Studies-OAS, 2004), socioekonomskog statusa korisnika (McCoy i sar., 2005; Pierce, 1999; Spunt, 2003), kao i različitih kulturnih stavova koji se odnose na upotrebu supstanci (Anderson, Levy, 2003).

Razlike u fiziološkim i psihološkim efektima droga stvaraju razlike u kulturi droge koje se kombinuju sa različitim faktorima (socio-ekonomski status, seksualna

motivacija, pripadnost bandama, generacijska pripadnost, rasne i etničke grupe, fluktuacija na tržištu narkotika i dr.). Preporuke TIP-a ukazuju na potrebu za sticanjem znanja o kulturi droge koja je zastupljena u populaciji klijenta. To znanje je neopходно savetnicima i kliničkim supervizorima kako bi mogli da pomognu klijentima da razumeju način na koji takva kultura podržava upotrebu droga, kao i njen značaj za dinamiku rizika od recidiva (SAMSHA, 2014).

Polazi se od pretpostavke da ljudi koji koriste drogu učestvuju u kulturi droga i da to učešće ima specifičnu važnost za njih. Treba reći, da nisu svi ljudi koji zloupotrebljavaju opojne supstance pripadnici kulture droga, da se njihovo korišćenje droga odvija u relativnoj izolaciji od drugih konzumentata. Takođe, iako kultura droge igra veću ulogu u životu ljudi koji koriste nedozvoljene droge, ljudi koji koriste legalne supstance poput alkohola, takođe mogu učestvovati u takvoj kulturi (Gordon i sar., 2012). U izvesnoj meri, podkulture se definišu u suprotnosti sa dominantnom kulturom, one mogu odbacivati ili prihvatati njene pojedine vrednosti i uverenja ili prilagođavati i kombinovati ih na način koji je drugačiji od prvobitno zamišljenog (Hebdige, 1991; Issitt, 2009). Pojedinci se identifikuju sa podkulturama poput kulture droga zato što se osećaju isključeni ili nesposobni da učestvuju u opšteprihvaćenim društvenim tokovima. Podkultura pruža alternativni izvor socijalne podrške i kulturnih aktivnosti, iako te aktivnosti mogu biti u suprotnosti sa najboljim interesima pojedinca, jer su fokusirane na zloupotrebu opojnih supstanci i alkohola.

Kulturu droge karakteriše specifičan jezik koji je prožet slengom i određenim stilom komunikacije. Specifičnost tog jezika je prepoznata u istraživanjima kulture droga, ali nije dovoljno prepoznata njegova raznolikost i promena koja se odvija u vremenu i prostoru. Kreiranje specifičnog jezika se često zasniva na pozajmljivanju termina iz dominantne kulture i njihovog prilagođavanja novim svrhama (Williams, 1992). Ovaj zajednički jezik služi međusobnom prepoznavanju i nije u potpunosti poznat ljudima izvan kulture droge.

Kao što je već rečeno, odnos između dominantne kulture i kulture droga nije jednosmeran i jedinstven. Međusobni uticaj se odvijao u različitim sociokulturnim sferama u kojima su se mešali, podsticali određeni umetnički, posebno muzički pravci i upotreba različitih opojnih supstanci. Nekonformističke, nekonvencionalne, kreativne, stvaralačke tendencije su od početka prošlog veka povezivale upotrebu droga se pojedinim muzičkim pravcima i omladinskim podkulturama koje su se formirale oko njih (od džez-a do rejev kulture). Veza između popularne kulture, muzičkih žanrova i pojedinih narkotika toliko je isprepletana da je u nekim slučajevima teško razaznati gde se završava popularna kultura, a gde počinje kultura droga. Upotreba droga je postala važan element omladinske kulture (Blackman, 1996), ona je element različitosti, otpora, nepristajanja na vladajuća pravila, izraz bunta, otvorenosti, unutargeneracijske povezanosti. Ta tesna povezanost kulture mladih i pojedinih muzičkih i umetničkih pravaca sa konzumiranjem opojnih supstanci je, u velikoj meri, narkotike učinila prihvatljivim za mlade ljude

(Knutgarad, 1996). Urbana muzika i urbani stil života su mladima privlačni na osnovu njihovog antagonističkog odnosa prema vladajućoj kulturi (Esan, 2007)¹. Pri tome treba imati u vidu, brz proces recikliranja takozvanih alternativnih i “podzemnih” kulturnih trendova u komercijalnu industriju zabave koja određene elemente takvih životnih stilova čini popularnijim široj publici.

Još od Bekerovog (1953) pionirskog rada, većina istraživača se, uprkos mnoštvu različitih teorija, slaže da je zloupotreba psihoaktivnih supstanci u značajnoj meri naučeno ponašanje. Sama upotreba alkohola i opojnih supstanci dovodi do ponašanja koja pojačavaju njihovo dejstvo izvan stvarnih efekata koji oni proizvode. Aktivnosti kao što su rituali upotrebe koji uključuju određeni ritam, dobijaju instrumentalne i društvene funkcije (Alverson, 2005; Carlson, 2006; Carnes i sar., 2004; Grund, 1993; 1996, navedeno prema: SAMSHA, 2014).

Društvena funkcija rituala ogleda se demonstraciji pripadnosti kulturi droga i stvaranju zajedništva u njoj. Ona uključuje nabavljanje i deljenje supstanci ili razmenu iskustava u konzumiranju alkohola i droga. Neki društveni rituali su toliko važni za korisnike da ih oni upražnjavaju i kada nemaju drogu. Primer su pušači marihuane koji u nedostatku marihuane puše konjsko stajsko đubrivo ili kore od banane (White, 1996). Upotreba droga može proizvesti i druga ritualizovana ponašanja, poput seksualnih aktivnosti (Carnes i sar., 2004). Maksimiziraje efekata droge i minimiziranje negativnih efekata, razvija rituale koji kontrolišu vreme i upotrebu droge i uključuju kombinovanje različitih supstanci (kokain sa heroinom, energetska pića i alkohol, alkohol i metilfenidat) (SAMSHA, 2013).

Kultura droga ima snažnu privlačnost koja podstiče posezanje za upotrebom droga. Uzbudjenje zbog same upotrebe je veliko koliko i efekat same droge (Stephens, 1991). Medijske slike, autobiografije zvezda iz sveta šou-biznisa i industrije zabave glamurizuju život povezan sa upotrebom droge povećavajući njegovu privlačnost (Manning, 2007; Oksanen, 2012) i dajući privid da se život konzumenta, uz izvesnom smislu, približava glamurnom životu ličnosti iz medijskih slika. Pronalaženje uzbuđenja i smisla koji nosi svakodnevana potraga za drogom razvija snalazljivost i sposobnost koje se u grupi tretiraju kao uspešnost kompenzujući neodbravanje i neuspešnost u drugim sferama života. Iako je u nekim zajednicama učešće u trgovini drogom i ekonomski aspekt pripadnosti kulturi droge jedna od retkih prilika za sticanja sredstava, divljenja i poštovanja vršnjaka (Bourgeois, 2003; Simon, Burns, 1997), trgovina drogom kao izvor statusa nije ograničena na ekonomski ugrožene pojedince i zajednice, što ne umanjuje njenu neospornu povezanost sa klasnom socijalnom strukturom. Istraživanje trgovine drogom među relativno imućnim studentima na privatnom fakultetu pokazalo je da su motivi

¹ Određene droge i životni stil uživaoca droge su istaknuti u različitim muzičkim pravcima, uključujući hip-hop (Esan, 2007; Schensul i sar., 2000), ili *narcocoridose* (popularane pesme meksičkih i američkih pograničnih zona) koje govore o životu narko trgovaca i trgovcima ljudima (Edberg, 2004). Čak ako, muzika nije direktno povezana sa uživanjem droga, upotreba opojnih supstanci i alkohola mogu povezivati doživljaj pojedinca sa određenim pesmama podsećajući ih na euforična iskustva (White, 1996, o čemu treba povesti računa u tretmanu lečenja (SAMSHA, 2014).

ovakvog izbora podizanje ega, statusa i želja za imidžom zabranjenosti (Mohamed, Fritsvold, 2006).

Pojedinačni, porodični i socijalni faktori rizika su povezani sa upotrebom opojnih supstanci. Osećanje otuđenosti i odbačenosti od društva, odbacivanje autoriteta i pronalaženje identiteta u podkulturi, uz odbacivanje tradicionalnih kulturnih institucija kao što su porodica, škola, crkva i druge, predstavljaju faktore koji vode posrednom ili neposrednom ulasku u kulturu droge (Hebdige, 1991). Individualne osobine poput emocionalnog traganja i slabe kontrole impulsa mogu ometati funkcionisanje u redovnim društvenim tokovima, a potrebna sloboda izražavanja se može ostvariti u kulturi droge (SAMSHA, 2014). Učešće porodice u nastanku problema sa opojnim supstancama predstavlja značajan faktor rizika, zbog dodatne izloženosti narkomanskom životnom stilu i ranom učenju vrednosti i ponašanja u vezi sa upotrebom droge (Haight i sar., 2005). Faktori socijalnog rizika (odbacivanje od strane vršnjaka, siromaštvo, neuspeh u školi) potencijalno povećavaju otuđenost mladih od tradicionalnih kulturnih institucija. Potreba za društvenim prihvatanjem je jedan od glavnih razloga što mnogi mladi ljudi počinju da koriste drogu ostvarujući društvenu potvrdu sa malo napora.

Osim što su atraktivne pri odluci da se počne sa upotrebom droga, kulture droga služe kao održive snage koje podržavaju kontinuiranu upotrebu i pojačavaju negiranje postojanja problema sa alkoholom ili drogama (SAMSHA, 2014). Važnost kulture droga se pojačava vremenom, a snaženje povezanosti individue sa kulturom droga reducira druge društvene, kulturne i identitetske elemente ličnosti. Bogatstvo i kvaliteti ličnih karakteristika se svode na model koji kreira droga i podkulturni obrazac koji je njome određen. Što je veći stepen zadovoljavanja potreba pojedinca unutar kulture droge, to će joj biti teže da je napusti. Osoba koja je u mladosti bila privučena kulturom droga zbog želje za društvenim prihvatanjem, a potom odrasla unutar nje, stičući određeni stepen samopoštovanja, menjajući porodičnu dinamiku, istažujući svoju seksualnost, formirajući trajna prijateljstva i gradeći (zabranjeni) karijerni put, teško će napustiti taj kulturni milje i nakon prekida sa upotrebom droga (White, 1996). Konačno, u podmaklim fazama zloupotrebe, sadržaji i obeležja kulture droga postaju manje značajni u odnosu na potrebu za „održavanjem odnosa sa drogom“ (White, 1996). Pripadnost kulturi droge podrazumeva učenje i sticanje mnogih veština koje korisnicima pomažu u izbegavanju hapšenja i različitih zamki koje prete da ugroze njihov način života, način dolaska do novca, dobavljača i sl. Najbolja ilustracija prethodno navedenog očituje se kroz primer koji navodimo:

(...) Lisa je 19-godišnja studentkinja koja živi u San Diegu, i koju su roditelji poslali na lečenje, nakon niza neuspeha na fakultetu, zbog školovanja. Dok je bila kod kuće, na pauzi ranije te godine, roditelji su joj u sobi pronašli tablete, ali su je pustili da se vrati na koledž, nakon njenog obećanja da će prestati sa upotrebom psihoaktivnih supstanci. Akademska proba bila je samo deo razloga zbog kojeg su je roditelji poslali na lečenje. Marihuanu je počela da koristi u 15. godini. U srednjoj školi imala je poteškoća sa prilagođavanjem, sve dok se nije sprijateljila sa vršnjačkom grupom okupljenom oko elektronske plesne muzike, koja joj je pomogla da definiše sopstven identitet, i uvede u svet sintetičkih psihoaktivnih supstanci, zajedno sa novim idejama o politici, muzici i umetnosti. Kasnije, na koledžu pronašla je slične

prijatelje i održavala vezu sa nekoliko članova iz srednje škole. (...)Na lečenju, Lisa je otkrila svom savetniku da se dugo osećala zapostavljenom od strane roditelja, koji su previše zainteresovani za materijalne stvari. Svoje uživanje droge, kao i uzak krug prijatelja sa kojima se druži, doživljava kao pobunu protiv materijalističkih stavova njihovih roditelja. Takođe odbacuje kulturno nasleđe svoje porodice, insistirajući da se njeni roditelji identifikuju samo kao Amerikanci, iako su Amerikanci prve generacije sa evropskim poreklom. Ona detaljno govori o načinima za nabavku i pripremu relativno nepoznatih halucinogena, opisujući i najbolju muziku za slušanje tokom korišćenja, ali i posebne načine na koje se može oceniti kvalitet marihuane. Lisa takođe ne veruje da ima problem. Smatra da njene neuspešne ocene odražavaju njenu nezainteresovanost za fakultet, za koji kaže da pohađa samo zato što se to očekuje od nje. Na pitanje šta bi radije radila, saopštava da nema jasno definisane ciljeve i da samo želi da uradi „nešto sa umetnošću ili muzikom“. Nepopustljiva je po pitanju zadržavanja kruga prijatelja sa kojima je uživala psihoaktivne supstance, za koje kaže da joj pružaju podršku i da nisu materijalistički „prodati“ poput njenih roditelja (...).(Treatment Improvement Protocol, 2014).

2. ZNAČAJ PREPOZNAVANJA KLJUČNIH KARAKTERISTIKA KULTURE DROGA ZA USPEŠNOST TRETMANA LEČENJA

Navedeni primer, kao i Protokol za poboljšanje tretmana (TIP), naglašava da mnoge podkulture postoje unutar i između različitih etničkih, rasnih populacija, ali i unutar dominantne kulture. Kultura droga je tipičan primer, jer se radi o kulturi koja može uticati na predstavljanje mentalnih poremećaja, upotrebu psihoaktivnih supstanci i/ili poremećaja koji nastaju istovremeno, kao i na strategije i ishode prevencije i tretmana lečenja.

Nosioci tretmana lečenja i rehabilitacije zavisnika od psihoaktivnih supstanci treba da razmotre na koje načine kulturni aspekti upotrebe supstanci - jačaju upotrebu supstanci, poremećaje upotrebe supstanci i recidive kod pojedinca. Faktori koje treba napomenuti uključuju mogućnosti klijenta za samo-lečenje psiholoških tegoba ili mentalnih poremećaja. Pored specifičnih bio-psiho-socijalnih pitanja koja doprinose riziku od poremećaja povezanih sa supstancama, kao i pokretanja i napredovanja upotrebe, savetnici i organizacije za lečenje moraju neprekidno sticati znanje o stalno promenljivim, raznovrsnim kulturama droga u kojima može učestvovati populacija klijenata i koje pojačavaju upotrebu droga i alkohola. Štaviše, pružaoci zdravstvenih usluga i administratori programa tretmana lečenja zavisnika, moraju ovo znanje preneti u kliničke i administrativne prakse koje se bave i suprotstavljaju uticaju ovih kultura u okruženju lečenja.

Usvajanje višedimenzionalnog modela za razvoj kulturne kompetencije omogućava identifikovanje kulture droga kao domena koji zahteva poznavanje kliničkih veština, razvoj adekvatnih programa tretmana lečenja zavisnosti i administrativne prakse. To podrazumeva istraživanje koncepta kulture droga, odnos između kultura droga i dominantne kulture, vrednosti i rituale kultura droga, ali i otkrivanje načina i razloga zbog kojih pojedinci vrednuju svoje učešće u kulturama droga. U praksi, ovaj pristup

naglašava: važnost utvrđivanja nivoa klijentove uključenosti u kulturu droga, otkrivanje načina koji mogu biti od pomoći klijentima u cilju identifikacije i razvoja adekvatne alternative kulturama droga u kojima učestvuju i važnost pomaganja klijentima u razvoju kulture oporavka.

Adekvatan terapijski pristup podrazumeva razumevanje kulturnog identiteta klijenta, detektovanje prisutnosti socijalne podrške i/ili marginalizovanosti², nivoa samopoštovanja i nevoljnosti za lečenje koje proizilazi iz socijalne stigme. Česta tema kulturno kompetentne nege je da je pružalac lečenja - a ne osoba koja traži lečenje - odgovoran za osiguranje efikasnosti lečenja za različite klijente. Udovoljavanje potrebama različitih klijenata uključuje dve komponente: (1) razumevanje potrebe za specifičnim pristupom tretmanu zavisnika koji pripadaju različitim kulturama i (2) razumevanje specifične kulture pojedinačnog zavisnika (Jezewski, Sotnik 2001). U tom pogledu, biti kulturno kompetentan kliničar podrazumeva odgovornog, brižnog kliničara koji sagledava prve utiske i stereotipe, tretira klijente s poštovanjem, izražava iskreno interesovanje za klijenta kao pojedinaca.

3. SLOŽENOST SOCIO-KULTURNE ANALIZE KULTURE DROGE

Kultura droge, predstavljajući kulturnu praksu nastalu oko procesa proizvodnje, distribucije i upotrebe narkotika, istovremeno predstavlja presek društvenih fenomena predloženih u različitim sociološkim, kulturološkim i kriminološkim teorijama. Reč je o socijalnoj devijaciji (Lemert, 1951; Matza, Sykes, 1961), socijalnoj marginalizaciji i etiketiranju (Becker, 1963), kontrakulturi (Roszak, 1978; Miler, 1991) omladinskoj podkulturi (Hebdige, 1979/91; Willis, 1977), moralnoj panici (Cohen, 1972; Young, 1971), kulturnim identitetima i ulogama (Coleman, 1961; Ericson, 1968) i dr. Uticaj ovih istraživanja je pomerio fokus istraživanja na simboličko razumevanje kulturnih praksi i formiranje identiteta razvijajući nezavisno istraživačko polje koje nastoji da objasni trendove i obrasce opijanja i korišćenja psihoaktivnih supstanci kod mladih, korišćenjem novih saznanja iz socioloških i kulturnih omladinskih studija (Cieslik, Pollock, 2002; Furlong, Cartmel, 1997; Hayward, Hobbs, 2007).

Složenost fenomena kulture droge povezan je sa aspektima globalizacije, organizovanog kriminala, geo-političkim i ekonomskim poretkom, kao i njenom geografskom i socio-kulturnom raznovrsnošću, koja se pojavljuje izvan zapadne kulture, poput, kulture droge u Indiji (Charles, Britto, Nair, 1999), narko kulture u Meksiku i Kolumbiji (Cabanas, 2014), narko kulture u Africi (Dirk, 2009) i dr.

² Kada su zavisnici od psihoaktivnih supstanci marginalizovani, oni obično ne traže pristup institucijama koje pružaju sociokulturnu podršku (Myers et al. 2009), što može da proizvede još jače povezivanje sa kulturom droga. Kultura droga omogućava svojim članovima da vide poremećaje upotrebe psihoaktivnih supstanci kao normalne ili čak kao statusne simbole. Poremećaj postaje izvor ponosa, a zavisnici mogu da slave svoj identitet povezan sa drogom sa drugim pripadnicima kulture (Pearson, Bourgois 1995; White, 1996). Socijalna stigma takođe pomaže u formiranju opozicionih vrednosti i uverenja koja mogu promovisati jedinstvo među pripadnicima narko kulture.

Shodno tome, kulturološka i društvena značenja kulture droge predstavljaju ogromno simboličko polje nastalo unutar različitih etničkih i kulturnih zajednica, sa jedne strane, i podkulturnih formacija unutar dominantnih kultura pojedinih društava, sa druge. Istovremeno je prisutno delovanje unificirajućih kulturoloških procesa pod uticajem globalizacije (masovna industrija zabave, potrošaci modni trendovi, uticaj Interneta) i diverzifikujućih procesa brze smene značenja i simbola kreiranih unutar specifične i partikularne kulture droge.

Konstruktivni programi nemenjeni rešavanju problema zloupotrebe psihoaktivnih supstanci treba da prepoznaju njene društvene i kulturne pretpostavke, izbegavajući senzacionalističke javne diskurse koji je prate. Poseban značaj imaju pitanja socijalne nejednakosti i nejednake distribucije socijalne pravde koja su povezana socijalnim poreklom i socijalnim statusom konzumenata. Troj Daster je ukazao, da je u američkom društvu moralna indignacija prema uživaocima narkotika socijalno selektivna, da je usmerena protiv socijalno ugroženih grupa i da se shodno tome, zavisnik pripadnik bele srednje klase smatra medicinskim problemom, dok se crni zavisnik pripadnik niže klase posmatra kao objekat ekstremnog neprijateljstva i odbacivanja (Duster, 1970).

Refleksija takvog društvenog odnosa generiše društveno značenje za uživaocce droga, te se njihova težnja da postanu deo kulture droga mora razumeti sa stanovišta različite pozicije u socijalnoj strukturi. Veza između upotrebe psihoaktivnih supstanci i pripadnosti različitim društvenim klasama neosporna je i dokumentovana u brojnim istraživanjima koja ukazuju na pojavu kompenzacije nedostajućeg društvenog i kulturnog kapitala upotrebom alkohola i droga kod pripadnika nižih klasa, kao kontra-strategiju stvaranja sopstvenog alternativnog polja nad kojim imaju kontrolu (Kolind, 2011). Sa tog stanovišta, upotreba droga se ne može objasniti kao rezultat individualne ili kolektivne patologije, već predstavlja smisleni izbor alternative koju predstavlja pripadnost podkulturi, te „značenje droge treba tražiti u kontekstu vrednosti i svetonazora grupe“ (Yong, 1971: 124). Da bi se objasnio fenomen droge potrebno je povezati „neposredno poreklo“ takvog ponašanja, da bi se identifikovalo njegovo „strukturno poreklo“ (*Ibid.*). Pri tome, informacije usmerene na kontrolu upotrebe droga moraju biti izražene terminima vrednosti podkulture, a ne u smislu vrednosti spoljnog sveta (Yong, 1971: 222).

Delo *Drugtakers* (Yong, 1971) predstavlja vrhunac novijih teorija devijacije angažovanih u okviru sociologije upotrebe droga (Shiner, 2014). Međutim, nakon devedesetih godina prošlog veka, pojavio se poziv na novu perspektivu koji je razvijan u okviru *Longitudinalne studije o severozapadu* (Measham et al., 1994, 1998; 2001; Parker et al., 1995, 1998, 2002; Williams, Parker, 2001, navedeno prema: Shiner, 2014: 31). Ta perspektiva je zasnovana na tvrdnji da je upotreba nedozvoljenih droga postala izuzetno omasovljena i normalizovana među mladima (Parker et al., 1995). Normalizacija se odvija u kontekstu rekreativne upotrebe droga, te iako tu činjenicu ne treba ni pojednostaviti ni preuveličati, postoji zabrinutost zbog širenja devijantnih aktivnosti sa margine prema centru kulture mladih, gde se upotreba droga pridružuje drugim uključenim „devijantnim aktivnostima“, kao što su prekomerno opijanje, povremeni seksualni susreti i svakodnevno pušenje (Parker et al. 1998). Kultura droga evoluirala, ona postaje uobičajena, čak poželjna i izmenjena

tako da odgovara novim zahtevima prihvatljivosti. "Nova kultura intoksikacije" (Measham, Brain, 2005) povezana je sa promenama koje su se odigrale u postindustrijskom društvu (promene na tržištu rada, novi rizici, povećana komodifikacije kulture mladih). Mladi ljudi se nalaze u paradoksalnoj situaciji velike nesigurnosti i preterane kontrole (Garland, 2001; Hayward, 2012). Individualna kontrola rizika u nekontrolisanim uslovima na koje ne mogu da utiču, mlade ljude dovodi do identitetskog angažmana u rizičnom ponašanju koje karakteriše opijenost (Plant, Plant, 1992).

Glavni elementi normalizacijske teze koja je nastala iz rezultata istraživanja pomenute *Longitudinalne studije o severozapadu* (Measham et al., 1994, 1998 and 2001; Parker et al., 1995, 1998, and 2002; Williams, Parker, 2001, navedeno prema: Shiner, 2014: 31) ukazuju da je došlo do značajnog povećanja raspoloživosti i pristupačnosti droga; razvijen je diskurs „rekreativne“ upotrebe droga; normativna priroda korišćenja droga se očituje u dezintegraciji tradicionalnih razlika između korisnika i nekorisnika (Parker et al., 1998). Takođe, takvo ponašanje se više ne može objasniti neuspehom u učenju, delinkvencijom ili niskim samopoštovanjem. Normalizacijska teza više ne govori o rezultatu pojedinačne patologije, već racionalne prirode procesa donošenja odluka mladih koja se zasniva na prepoznatljivoj proceni troškova i koristi (Shiner, 2014).

Indikativni znaci da se rekreativna upotreba droga prihvata u širem društvenom okruženju pokazuju da je reč o realističnoj „stvarnosti“ (Parker, Williams, Aldridge, 2002). Odnos dozvoljenog i nedozvoljenog je zamagljen, on čini deo socijalnih svetova kao kulturno odobrena potreba opuštanja za vikend, opisana u medijskim sadržajima (serije, filmovi, stand up komedije, časopisi za mlade). Zvezde popularne muzike koje koriste drogu, sve više se opisuju neutralnim, umesto osuđujućim terminima, a sve veći broj Britanaca podržava dekriminalizaciju nekih droga, stvarajući hijerarhiju opasnosti koja je atrikulisana vrstom droge, što se odražava na zvanične stavove, pa čak i mišljenje roditelja (*Ibid.*).

Razvijajući se kontekstu promena u razumevanju društvene i kulturne stvarnosti, koje čine teorije postmoderne, kasne moderne (Lyotard, 1984; Baudrillard, 1988) i visoke moderne (Giddens, 1990, 1991; Beck, 1992), zagovornici normalizacijske teorije ističu da su slom moralnog autoriteta, globalizacija, potrošnja i promena klasnih i rodni odnosa doveli do neopozivih razlika u socio-kulturnom odnosu prema konzumiranju droga (Shiner, 2014). Tradicionalne razlike u socijalnoj klasi i rodu su nestale, i možda konzumiranje droga najbolje odslikava ove promene. Droga je postala proizvod koji se uzgaja, proizvodi, pakuje i plasira putem poslovne kulture kojom legitimno i nelegitimno tržište postaje spojeno (Parker et al., 1995). Romantizacija kulture droge, njena prožetost popularnim trendovima u sferi stila i ukusa, traganje za identitetom koji je određen popularizacijom određenih životnih stilova, izborom prijatelja i deljenjem poverenja, čini kulturne studije i kulturnu kompetenciju - neizostavnim elementom u pokušaju da se razume mesto i značenje psihoaktivnih supstanci u savremenom društvu. Sledstveno tome, otvaraju se diskusije (kao što je niz kritičkih kontra-teza teorijama normalizacije (Shiner, Newburn, 1996, 1997, 1999; Shiner, 2000; Pearson, Shiner, 2002, navedeno prema: Shiner, 2014: 36) koje doprinose sveobuhvatnijem pristupu ovom problemu. Razvoj

socioloških i kulturnih omladinskih studija o upotrebi droga i alkohola, uzimajući u obzir njihovu istoriju, značajan je za sprovođenje istraživanja povezanih sa potrebama vladinih i lokalnih agencija koje moraju razumeti i uzeti u obzir i alternativne perspektive. Evaluacija mera usredsređenih na lečenje i prevenciju zloupotrebe psihoaktivnih supstanci zahteva razvoj teorijskih i empirijskih istraživanja koja će imati kvalitativan pristup kao dopunu kvantitativnom i statističkom metodu.

UMESTO ZAKLJUČKA

Osim što pomažu u započinjanju upotrebe droga, kulture droga služe i kao održive snage. One podržavaju kontinuiranu upotrebu i pojačavaju negiranje postojanja problema zavisnosti od droga ili alkohola. Važnost kulture droga za osobu koja koristi drogu često se povećava s vremenom, kako se povezanost te osobe s drogom produbljuje (Moshier et al. 2012). Kako osoba napreduje od eksperimentisanja do zavisnosti, tako i razvija intenzivniju potrebu za „traženjem podrške za održavanje odnosa sa drogom“ (White, 1996: 9). Većina ljudi traži neku vrstu socijalne pripadnosti i to je jedan aspekt života koji daje značenje svakodnevnom postojanju. Pružaoci zdravstvenih usluga i nosici tretmana rehabilitacije zavisnika, stoga, moraju bolje razumeti i pomoći svojim klijentima ako imaju razumevanje za kulturu(e) sa kojom se zavisnici identifikuju. Ovo razumevanje može biti još važnije kada se govori o ulozi kulture droge u životu klijenta, jer će, od svih kulturnih pripadnosti, verovatno biti ona najprisnije povezana sa njegovom ili njenom zloupotrebom supstanci. Kultura narkotika će verovatno imati značajan uticaj na ponašanje klijenta u vezi sa upotrebom supstanci, ali u velikoj meri i određivati tok i ishode tretmana lečenja zavisnosti.

LITERATURA

- (1) Anderson, T. L., Levy, J. A. (2003) Marginality among older injectors in today's illicit drug culture: Assessing the impact of aging, *Addiction*, 98(6): 761–770
- (2) Becker, H. (1963) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York, NY: The Free Press.
- (3) Becker, H. (1953) Becoming a Marihuana User. *The American Journal of Sociology*, 59(3): 235-242.
- (4) Blackman, S. J. (1996) Has drug culture become an inevitable part of youth culture? A critical assessment of drug education. *Educational Review*, 48(2): 131–142.
- (5) Blum, R. H. (1969) A background history of drugs, In: Blum, R. H. (Eds.) *Society and drugs*. pp. (3-24) California: Jossey and Bass.
- (6) Bourgois, P. (2003) *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
- (7) Cabanas, M. (2014) Introduction: Imagined Narcoscapes: Narco culture and the Politics of Representation. *Latin American Perspectives*, 41(2): 3-17.
- (8) Carnes, P. J., Murray, R. E., & Charpentier, L. (2004) Addiction interaction disorder. In: Coombs, R. H. (Ed.) *Handbook of Addictive Disorders: A Practical Guide to Diagnosis and Treatment*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. pp. 31–60.

- (9) Charles, M., Britto, G., Nair, K. S. (1999) *Drug Culture in India, A street ethnographic study of heroin addiction in Bombay*, Jaipur: Rawat Publisher.
- (10) Choen, S. (1972) *Folk Devils and Moral Panic. The creation of the Mods and Rockers*, London: Routledge.
- (11) Chopra, R. N., Chopra, I. C. (1965) *Drug Addiction: With Special Reference to India*. Council of Scientific and Industrial Research Delhi Press, Rafi Marg, New Delhi.
- (12) Cieslik, M., Pollock, G. (2002). Introduction: Studying young people in late modernity. In M. Cieslik & G. Pollock (Eds.), *Young people in risk society. The restructuring of youth identities and transitions in late modernity* (pp. 1–22). Hampshire: Ashgate
- (13) Coleman, J. (1961). *The adolescent society: The social life of the teenager and its impact on education*. London: The Free Press of Glencoe.
- (14) Dirk, K. (2009) Democratisation via elections in an African 'narco state'? The case of Guinea-Bissau. GIGA - German Institute of Global and Area Studies / Institute of African Affairs. Online at: <https://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/23352/> MPRA Paper No. 23352, posted 18 Jun 2010 16:04 UTC
- (15) Duster, T. (1970) *The Legalisation of Morality*, New York: Free Press.
- (16) Edberg, M. C. (2004) *El Narco traficante: Narcocorridos and the Construction of a Cultural Persona on the U.S. Mexican Border*. Austin, TX: University of Texas Press.
- (17) Erik, E. (1968) *Identity, youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company
- (18) Esan, O. (2007) Echoes of drug culture in urban music. In: Manning, P. (Ed.) *Drugs and Popular Culture: Drugs, Media and Identity in Contemporary Society*. Devon, United Kingdom: Willan Publishing, pp. 196–210.
- (19) Furlong, A., Cartmel, F. (1997). *Young people and social change: Individualization and risk in late modernity*. Buckingham: Open University Press.
- (20) Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Chicago: The University of Chicago Press
- (21) Gordon, R., Heim, D., & MacAskill, S. (2012) Rethinking drinking cultures: A review of drinking cultures and a reconstructed dimensional approach. *Public Health*, 126(1): 3–11
- (22) Gossop, M. (1987) *Living with drugs*, England: Wildwood House.
- (23) Haight, W., Jacobsen, T., Black J., et al. (2005) "In these bleak days": Parent methamphetamine abuse and child welfare in the rural Midwest. *Children and Youth Services Review*, Vol. 27, pp. 949–971.
- (24) Hayward, K., Hobbs, D. (2007). Beyond the binge in "Booze Britain": Market-led liminalization and the spectacle of binge drinking. *British Journal of Sociology*, 58(3): 437–456.
- (25) Hayward, K. (2012) Five spaces of cultural Criminology. *British Journal of Criminology*, 52(3): 441-462.
- (26) Hebdige, D. (1991) *Subculture: The Meaning of Style*. New York: Routledge
- (27) Issitt, M. L. (2009) *Hippies: A Guide to an American Subculture*. Santa Barbara, CA: Greenwood Press/ABC-CLIO.
- (28) Jenkot, R. (2008) Cooks are like gods: Hierarchies in methamphetamine-producing groups. *Deviant Behavior*, 29(8): 667–689.
- (29) Jezewski, M. A., & Sotnik, P. (2001) *Culture Brokering: Providing Culturally Competent Rehabilitation Services to Foreign-Born Persons*. Buffalo, NY: Center for International Rehabilitation Research Information and Exchange
- (30) Knutagard, H. (1996) New trends in European youth & drug cultures. *Youth Studies Australia*, 15(2): 37–42.
- (31) Kolind, T. (2011). Young people, drinking and social class: Mainstream and counterculture in the everyday practice of Danish adolescents. *Journal of Youth Studies*,

- 14(3): 295–314 (PDF) *Studies in youth, drug and alcohol consumption at Centre for Alcohol and Drug Research*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/262320480_Studies_in_youth_drug_and_alcohol_consumption_at_Centre_for_Alcohol_and_Drug_Research [accessed Feb 18 2020].
- (32) Lemert, E. (1951) *Social Pathology*, New York: McGraw-Hill.
- (33) Manning, P. (2007) *Drugs and Popular Culture: Drugs, Media and Identity in Contemporary Society*. Devon, United Kingdom: Willan Publishing.
- (34) Matza, D., Sykes, G. M. (1961) Juvenile Delinquency and Subterranean Values, *American Sociological Review*, 26(5): 712-719.
- (35) McCoy, K., McGuire, J., Curtis, R., & Spunt, B. (2005) White chicks on dope: Heroin and identity dynamics in New York in the 1990's. *Journal of Drug Issues*, 35(4): 817–842.
- (36) Measham, F., Brain, K. (2005). 'Binge' drinking, British alcohol policy and the new culture of intoxication. *Crime Media Culture*, 1 (3): 262–283
- (37) Miller, T. (1991). *The Hippies and American Values*. The University of Tennessee Press.
- (38) Mohamed, A. R, Fritsvold. E. (2006) Damn, it feels good to be a gangsta: The social organization of the illicit drug trade servicing a private college campus. *Deviant Behavior*, 27(1): 97–125.
- (39) Moshier, S. J., McHugh, R. K, Calkins, A. W., Hearon, B. A., Rosellini, A. J, Weitzman, M. L, Otto, M. W. (2012) The role of perceived belongingness to a drug subculture among opioid-dependent patients. *Psychology of Addictive Behaviors*, 6(4): 812–820
- (40) Myers, B., Fakier, N., Louw, J. (2009) Stigma, treatment beliefs, and substance abuse treatment use in historically disadvantaged communities. *African Journal of Psychiatry*, 12(3): 218–222.
- (41) Office of Applied Studies (2003) National Survey on Drug Use & Health: Detailed Tables. Results from the 2003 National Survey on Drug Use and Health: National Findings. Rockville, MD: Department of Health and Human Services, Substance Abuse and Mental Health Services Administration; 2004
- (42) Oksanen, A. (2012) To hell and back: Excessive drug use, addiction, and the process of recovery in mainstream rock autobiographies. *Substance Use & Misuse*, 47(2): 143–154
- (43) Parker, H., Aldridge, J., Measham, F. (1998) *Illegal Leisure: The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use*, London: Routledge.
- (44) Parker, H., Measham, F., Aldridge, J. (1995) *Drugs Futures: Changing Patterns of Drug Use Amongst English Youth*, London: Institute for the Study of Drug Dependence.
- (45) Parker, H., Williams, L., Aldridge, J. (2002) The Normalization of 'Sensible' Recreational Drug Use: Further Evidence from the North West England Longitudinal Study. *Sociology*, 36(4): 941-964.
- (46) Pearson, C., Bourgois, P. (1995) Hope to die a dope fiend. *Cultural Anthropology*, 10(4): 587–593.
- (47) Pierce, T. G. (1999) Gen-X junkie: Ethnographic research with young White heroin users in Washington, DC. *Substance Use & Misuse*, 34(14): 2095–2114.
- (48) Plant, M., Plant, M. (1992) *Risk-takers: Alcohol, Drugs, Sex and Youth*, London: Routledge.
- (49) Reynolds, S. (1998) *Generation Ecstasy: Into the World of Techno and Rave Culture*. New York: Routledge
- (50) Roszak, T. (1978) *Kontrakultura - razmatranje o tehnokratskom društvu i njegovoj mladenačkoj opoziciji*. Zagreb: Naprijed
- (51) Rubin V. (1975) *Cannabis and Culture*(World Anthropology). New York: De Gruyter Mouton.

- (52) SAMSHA (2014) TIP 59. Substance Abuse and Mental Health Services Administration Center for Substance Abuse Treatment. U.S. Department of Health and Human Services. HHS Publication No. (SMA) 14-4849
- (53) Schensul, J. J., Huebner, C., Singer, M., et al. (2000). The high, the money, and the fame: The emergent social context of “new marijuana” use among urban youth, *Medical Anthropology*, 18(4): 389–414.
- (54) Shiner, M. J. (2014) Drug Use and Social Change Secondary Analysis of the British Crime Survey (1994-8) and Youth Lifestyles Survey (1998/9). London School of Economics and Political Science Thesis submitted for the degree of PhD in Social Policy.
- (55) Simon, D., Burns, E. (1997) *The Corner: A Year in the Life of an Inner-City Neighborhood*. New York: Broadway Books.
- (56) Spunt, B. (2003) The current New York City heroin scene. *Substance Use & Misuse*, 38(10): 1539–1549.
- (57) Stephens, R.C. (1991) *The Street Addict Role: A Theory of Heroin Addiction*. Albany, NY: State University of New York Press.
- (58) Treatment Improvement Protocol (TIP) Series, No. 59. (2014) Center for Substance Abuse Treatment (US). Rockville (MD) Substance Abuse and Mental Health Services Administration (US)
- (59) White, W. L. (1996) *Pathways: From the Culture of Addiction to the Culture of Recovery. A Travel Guide for Addiction Professionals*. 2nd ed. Center City, MN: Hazelden
- (60) White, W. L. (1996) *Pathways: From the Culture of Addiction to the Culture of Recovery. A Travel Guide for Addiction Professionals*. 2nd ed. Center City, MN: Hazelden.
- (61) Williams, T. M. (1992) *Crack house: Notes from the End of the Line*. New York: Penguin Books.
- (62) Willis, P. (1977) *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. New York: Columbia University Press.
- (63) Young, J. (1971) *The Drug takers: The Social meaning of Drug Use*, London: MacGibbon & Kee.

DRUG CULTURE

The subject of this paper addresses the question of what constitutes a drug culture today? Although it appears as a subculture compared to a dominant culture, it will be referred to in the paper as a drug culture, as isolated cultural phenomena with a specific form and contained. Drug culture research aims to understand cultural meanings and develop cultural competence as an exploratory approach and procedure that looks at the qualitative dimension of psychoactive substance use. Cultural competence forms part of a research-therapeutic approach in the treatment of psychoactive substance abuse. It is realized through an appreciation of diversity as a characteristic among cultural situations (socio-economic, ethnic, racial, gender, geographical, sexual and ultimately consumer). Cultural competence represents and develops the ability to know, understand and respect the beliefs of individuals who participate in treatment (both donors and recipients). Cultural competence is a dynamic, ongoing and developmental process that requires long-term commitment and is achieved over time (SAMSHA, 2014). Understanding consumer cultural practices is based on knowledge of the socio-cultural traits and meanings of those practices and the ability to access prevention, therapy and rehabilitation based on these.

KEY WORDS: Psychoactive Substances / Dominant Culture / Drug Culture / Cultural Competence